

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)
της 13ης Απριλίου 2010*

Στην υπόθεση C-73/08,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, που υπέβαλε το Cour constitutionnelle (Βέλγιο) με απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2008, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Φεβρουαρίου 2008, στο πλαίσιο της δίκης

Nicolas Bressol κ.λπ.,

Céline Chaverot κ.λπ.

κατά

Gouvernement de la Communauté française,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, R. Silva de Lapuerta και C. Toader, προέδρους τμήματος, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Schiemann, J. Malenovský (εισηγητή), T. von Danwitz, A. Arabadjiev και J.-J. Kasel, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston
γραμματέας: M.-A. Gaudissart, προϊστάμενος διοικητικής μονάδας,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 3ης Μαρτίου 2009,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— οι N. Bressol κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τους M. Snoeck και J. Troeder, avocats,

— οι C. Chaverot κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τους J. Troeder και M. Mareschal, avocats,

— η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την L. Van den Broeck, επικουρούμενη από τον M. Nihoul, avocat,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον E. Riedl,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους C. Cattabriga και G. Rozet,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 25ης Ιουνίου 2009,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Αντικείμενο της υπό κρίση αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως είναι η ερμηνεία των άρθρων 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ και 18, παράγραφος 1, ΕΚ, σε συνδυασμό με τα άρθρα 149, παράγραφοι 1 και 2, ΕΚ και 150, παράγραφος 2, ΕΚ.
- ² Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο της ένδικης διαφοράς μεταξύ των N. Bressol κ.λπ. και C. Chaverot κ.λπ. και της Gouvernement de la Communauté française (Κυβερνήσεως της Γαλλόφωνης Κοινότητας), όσον αφορά τον έλεγχο της συνταγματικότητας του από 16 Ιουνίου 2006 διατάγματος της Communauté française, περί καθορισμού του αριθμού των σπουδαστών σε ορισμένα προγράμματα σπουδών του πρώτου κύκλου της τριτοβάθμιας εκπαιδεύσεως (*Moniteur belge* της 6ης Ιουλίου 2006, σ. 34055, στο εξής: διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006).

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

- 3 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, του Διεθνούς Συμφώνου των Ηνωμένων Εθνών για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, το οποίο υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 16 Δεκεμβρίου 1966 και τέθηκε σε ισχύ στις 23 Ιανουαρίου 1976 (στο εξής: Σύμφωνο):

«Τα συμβαλλόμενα κράτη του παρόντος συμφώνου αναλαμβάνουν να εγγυώνται ότι τα δικαιώματα που αναφέρονται σ' αυτό θα ασκούνται χωρίς οποιαδήποτε διάκριση με βάση [...] την εθνική προέλευση [...]».

- 4 Το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο γ', του Συμφώνου ορίζει:

«Τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν ότι, προς τον σκοπό εξασφάλισης της πλήρους ασκήσεως του [δικαιώματος για μόρφωση κάθε προσώπου]:

[...]

- γ) Η ανώτατη εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται σε όλους ισότιμα ανάλογα με τις ικανότητες καθενός, με όλα τα κατάλληλα μέσα και μάλιστα με την προοδευτική θέσπιση της δωρεάν παιδείας: [...]

Το δίκαιο της Ένωσης

- 5 Κατά την πρώτη, την τρίτη και την εικοστή αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ L 158, σ. 77, και διορθωτικά ΕΕ 2004, L 229, σ. 35, ΕΕ 2005, L 197, σ. 34, καθώς και ΕΕ 2007, L 204, σ. 28), η οποία εκδόθηκε δυνάμει των άρθρων 12, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ, 18, παράγραφος 2, ΕΚ, 40 ΕΚ, 44 ΕΚ και 52 ΕΚ:

«1) Η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το πρωτογενές και ατομικό δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, με την επιφύλαξη των περιορισμών και των όρων που ορίζονται στη συνθήκη και των μέτρων που θεσπίζονται για την εφαρμογή του εν λόγω δικαιώματος.

[...]

3) Η ιθαγένεια της Ένωσης θα πρέπει να είναι το θεμελιώδες καθεστώς των υπηκόων των κρατών μελών όταν ασκούν το δικαίωμά τους της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής. Ωστόσο, είναι αναγκαίο να κωδικοποιηθούν και να επανεξεταστούν οι ισχύουσες κοινοτικές πράξεις που διέπουν χωριστά τους μισθωτούς, τους μη μισθωτούς, καθώς και τους σπουδαστές και άλλα πρόσωπα άνευ επαγγέλματος, προκειμένου να απλοποιηθεί και να ενισχυθεί το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής όλων των πολιτών της Ένωσης.

[...]

(20) Σύμφωνα με την απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, όλοι οι πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους που διαμένουν σε κράτος μέλος βάσει της παρούσας οδηγίας θα πρέπει να τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης, στο εν λόγω κράτος μέλος, σε σύγκριση με τους ημεδαπούς στους τομείς που καλύπτονται από τη συνθήκη, με την επιφύλαξη ειδικών διατάξεων που προβλέπεται ρητά στη συνθήκη και στο παράγωγο δίκαιο.»

6 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 ορίζει:

«Η παρούσα οδηγία ισχύει για όλους τους πολίτες της Ένωσης οι οποίοι μεταβαίνουν ή διαμένουν σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο του οποίου είναι υπήκοοι καθώς και τα μέλη των οικογενειών τους [...]».

7 Δυνάμει του άρθρου 24, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, με τίτλο «Ίση μεταχείριση»:

«Με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων που προβλέπονται ρητώς στη συνθήκη και στο παράγωγο δίκαιο, όλοι οι πολίτες της Ένωσης που διαμένουν στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής βάσει της παρούσας οδηγίας, απολαύουν ίσης μεταχείρισης σε σύγκριση με τους ημεδαπούς του εν λόγω κράτους μέλους εντός του πεδίου εφαρμογής της συνθήκης. Το ευεργέτημα του ανωτέρω δικαιώματος εκτείνεται στα μέλη της οικογενείας που δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους, εφόσον έχουν δικαίωμα διαμονής ή μόνιμης διαμονής.»

Το εθνικό δίκαιο

- 8 Κατά το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006, τα πανεπιστήμια και οι ανώτατες σχολές της Communauté française υποχρεούνται να περιορίζουν, τηρουμένων ορισμένων όρων, τον αριθμό των σπουδαστών που δεν κατοικούν στο Βέλγιο (στο εξής: σπουδαστές κάτοικοι αλλοδαπής) κατά την έννοια του εν λόγω διατάγματος, κατά την ημέρα της εγγραφής τους και μπορούν να εγγραφούν για πρώτη φορά σε ένα από τα εννέα προγράμματα ιατρικών και παραϊατρικών σπουδών που προβλέπει το ως άνω διάταγμα.

- 9 Κατά το άρθρο 1 του διατάγματος της 16ης Ιουνίου 2006:

«Για τους σκοπούς του παρόντος διατάγματος, ως σπουδαστής κάτοικος ημεδαπής νοείται ο σπουδαστής ο οποίος αποδεικνύει, ανά πάσα στιγμή κατά τον χρόνο που είναι εγγεγραμμένος σε ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ότι έχει την κύρια διαμονή του στο Βέλγιο και ότι πληροί μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- 1° έχει το δικαίωμα να διαμένει μονίμως στο Βέλγιο,

- 2° είχε την κύρια διαμονή του στο Βέλγιο για έξι μήνες τουλάχιστον προ της εγγραφής του σε ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ συγχρόνως ασκούσε αμειβόμενη ή μη αμειβόμενη επαγγελματική δραστηριότητα ή διέθετε αντ' αυτού εισοδήματα χορηγούμενα από βελγικό δημόσιο φορέα,

- 3° έχει άδεια απεριόριστης διάρκειας για παραμονή [στο Βέλγιο] με βάση [τη σχετική βελγική νομοθεσία],

- 4° έχει άδεια παραμονής στο Βέλγιο επειδή είναι πρόσφυγας [όπως ορίζεται το οικείο καθεστώς από τη βελγική νομοθεσία] ή επειδή έχει ζητήσει να του αναγνωριστεί η ιδιότητα του πρόσφυγα,

- 5° έχει δικαίωμα διαμονής στο Βέλγιο επειδή χαίρει προσωρινής προστασίας με βάση [τη σχετική βελγική νομοθεσία],

- 6° έχει μητέρα, πατέρα, κηδεμόνα ή σύζυγο που πληροί μία από τις ανωτέρω προϋποθέσεις,

- 7° είχε την κύρια κατοικία του στο Βέλγιο κατά τα τρία τουλάχιστον έτη προ της εγγραφής του σε ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης,

- 8° του έχει χορηγηθεί υποτροφία για τις σπουδές του στο πλαίσιο της συνεργασίας για την ανάπτυξη για το ακαδημαϊκό έτος και για τις σπουδές που αφορά η υποβληθείσα αίτηση εγγραφής.

Το “δικαίωμα μόνιμης διαμονής”, κατά την έννοια της παραγράφου 1, περίπτωση 1, συνίσταται, για τους πολίτες άλλων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο δικαίωμα που αναγνωρίζεται στα άρθρα 16 και 17 [της οδηγίας 2004/38] [...]».

¹⁰ Το κεφάλαιο II του ως άνω διατάγματος, αποτελούμενο από τα άρθρα 2 έως 5, περιέχει διατάξεις σχετικά με τα πανεπιστήμια.

11 Δυνάμει του άρθρου 2 του εν λόγω διατάγματος:

«Οι ακαδημαϊκές αρχές περιορίζουν τον αριθμό των σπουδαστών που εγγράφονται για πρώτη φορά σε πανεπιστήμιο της Communauté française σε ένα από τα προγράμματα σπουδών που προβλέπονται στο άρθρο 3, κατά τον οριζόμενο στο άρθρο 4 τρόπο.

[...]»

12 Το άρθρο 3 του διατάγματος αυτού ορίζει:

«Οι διατάξεις του [κεφαλαίου II] εφαρμόζονται στα προγράμματα σπουδών με την ολοκλήρωση των οποίων αποκτώνται τα ακόλουθα πτυχία ανώτερων σπουδών:

1° Πτυχίο στην κινησιοθεραπεία και την αποκατάσταση·

2° Πτυχίο στην κτηνιατρική.»

- 13 Το άρθρο 4 του ίδιου διατάγματος ορίζει τα εξής:

«Για καθένα από τα πανεπιστήμια και για καθένα από τα προγράμματα του άρθρου 3, ορίζεται ένας αριθμός T αντιστοιχών στον συνολικό αριθμό των σπουδαστών οι οποίοι εγγράφονται για πρώτη φορά στο οικείο πρόγραμμα σπουδών και οι οποίοι λαμβάνονται υπόψη για τη χρηματοδότηση, καθώς και ένας αριθμός NR αντιστοιχών στον αριθμό των σπουδαστών οι οποίοι εγγράφονται για πρώτη φορά στο εν λόγω πρόγραμμα και δεν θεωρούνται ως κάτοικοι ημεδαπής κατά την έννοια του άρθρου 1.

Εφόσον η αναλογία του αριθμού NR , αφενός, προς τον αριθμό T του προηγούμενου ακαδημαϊκού έτους, αφετέρου, φθάσει ορισμένο ποσοστό P , οι ακαδημαϊκές αρχές δεν κάνουν δεκτές περαιτέρω αιτήσεις εγγραφών σπουδαστών οι οποίοι δεν έχουν εγγραφεί ακόμη στο οικείο πρόγραμμα και οι οποίοι δεν θεωρούνται κάτοικοι ημεδαπής κατά την έννοια του άρθρου 1.

Το ποσοστό P του προηγούμενου εδαφίου ορίζεται σε 30 %. Ωστόσο, εφόσον, σε ορισμένο ακαδημαϊκό έτος, ο αριθμός των φοιτώντων σε χώρα διαφορετική από εκείνη στην οποία έλαβαν το απολυτήριό τους δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σπουδαστών υπερβαίνει το 10 τοις εκατό κατά μέσο όρο στο σύνολο των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το ποσοστό P θα ισούται με το τριπλάσιο του υπερβαίνοντος το 10 % ποσοστού αυτού.»

- 14 Στο άρθρο 5 του διατάγματος της 16ης Ιουνίου 2006 ορίζονται τα εξής:

«[...] σπουδαστές που δεν θεωρούνται κάτοικοι ημεδαπής κατά την έννοια του άρθρου 1 μπορούν να υποβάλουν αίτηση εγγραφής σε ένα από τα προγράμματα που απαριθμούνται στο άρθρο 3, το νωρίτερο τρεις εργάσιμες ημέρες προ της 2ας Σεπτεμβρίου του οικείου ακαδημαϊκού έτους. [...]

[...]

Κατά παρέκκλιση από τα οριζόμενα στην πρώτη παράγραφο, προκειμένου για σπουδαστές μη κατοίκους ημεδαπής που προσέρχονται με σκοπό να καταθέσουν αίτηση εγγραφής σε ένα από τα προγράμματα που απαριθμούνται στο άρθρο 3 το αργότερο την τελευταία εργάσιμη ημέρα προ της 2ας Σεπτεμβρίου του οικείου ακαδημαϊκού έτους, εφόσον ο αριθμός των σπουδαστών αυτών που προσήλθαν κατά τα ανωτέρω υπερβαίνει τον αριθμό NR του άρθρου 4, δεύτερο εδάφιο, η σειρά προτεραιότητας [για τους σκοπούς της εγγραφής] μεταξύ των σπουδαστών αυτών ορίζεται μετά από κλήρωση. [...]

[...]»

- 15 Το κεφάλαιο III του διατάγματος της 16ης Ιουνίου 2006, αποτελούμενο από τα άρθρα 6 έως 9, περιέχει διατάξεις που αφορούν τις ανώτερες σχολές. Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 6, καθώς και τα άρθρα 8 και 9 περιέχουν διατάξεις όμοιες με αυτές του πρώτου εδαφίου του άρθρου 2, καθώς και των άρθρων 4 και 5 του ίδιου διατάγματος.
- 16 Το άρθρο 7 του εν λόγω διατάγματος ορίζει ότι οι διατάξεις του κεφαλαίου III ισχύουν για τα προγράμματα με την ολοκλήρωση των οποίων αποκτώνται τα ακόλουθα πτυχία ανώτερων σπουδών:

«1° Μαιευτικής·

2° Εργοθεραπείας·

3° Λογοθεραπείας·

4° Ποδολογίας-ποδοθεραπείας·

5° Κινησιοθεραπείας·

6° Ακοολογίας·

7° Ψυχοεκπαιδευτικής υποστήριξης.»

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 17 Το σύστημα της ανώτατης εκπαίδευσης της *Communauté française* στηρίζεται στην ελεύθερη πρόσβαση στη μόρφωση, χωρίς περιορισμούς στις εγγραφές των σπουδαστών.
- 18 Εντούτοις, επί σειρά ετών, η εν λόγω Κοινότητα διαπίστωσε σημαντική αύξηση του αριθμού των καταγόμενων από άλλα κράτη μέλη πλην του Βασιλείου του Βελγίου σπουδαστών που εγγράφηκαν σε ιδρύματα του βελγικού συστήματος ανώτατης εκπαίδευσης, και ιδίως σε εννέα νέα προγράμματα ιατρικών και παραϊατρικών σπουδών. Κατά τη διάταξη περί παραπομπής του αιτούντος δικαστηρίου, η εν λόγω αύξηση οφειλόταν, κατά κύριο λόγο, στη συρροή των Γάλλων σπουδαστών που επιλέγουν την *Communauté française* επειδή, αφενός, γλώσσα διδασκαλίας στην

ανώτατη εκπαίδευση είναι η γαλλική και, αφετέρου, η Γαλλική Δημοκρατία περιόρισε την πρόσβαση στις επίμαχες σπουδές.

- 19 Επειδή ο αριθμός των σπουδαστών αυτών ανέρχεται σε υπερβολικά υψηλό ποσοστό στα οικεία προγράμματα σπουδών, η *Communauté française* εξέδωσε το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006.
- 20 Στις 9 Αυγούστου και 13 Δεκεμβρίου 2006, οι διάδικοι στην κύρια δίκη υπέβαλαν ενώπιον του *Cour constitutionnelle* (Συνταγματικού Δικαστηρίου) προσφυγή ακυρώσεως κατά του ως άνω διατάγματος.
- 21 Ορισμένοι εκ των προσφευγόντων είναι σπουδαστές, κατά κύριο λόγο γαλλικής ιθαγένειας, μη ανήκοντες σε κάποια από τις κατηγορίες του άρθρου 1 του διατάγματος της 16ης Ιουνίου 2006, οι οποίοι υπέβαλαν, για το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007, αίτηση εγγραφής σε ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσεως της *Communauté française*, προκειμένου να ακολουθήσουν ένα από τα προγράμματα σπουδών που προβλέπει το διάταγμα αυτό.
- 22 Επειδή ο αριθμός των σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής υπερέβη το κατώτατο όριο του εν λόγω διατάγματος, τα επίμαχα ιδρύματα επέλεξαν σπουδαστές από την κατηγορία αυτή με κλήρωση, διαδικασία που αποδείχτηκε δυσμενής για τους προσφεύγοντες της κύριας δίκης. Κατά συνέπεια, τα επίμαχα ιδρύματα απέρριψαν τις αιτήσεις εγγραφής τους.
- 23 Προσφεύγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης ήταν και διδάσκοντες στα προβλεπόμενα από το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006 πανεπιστήμια και ανώτατες σχολές, οι οποίοι θεωρούν ότι η εφαρμογή του διατάγματος αυτού θίγει ευθέως και άμεσα τις θέσεις εργασίας τους, καθώς θα οδηγήσει, μακροπρόθεσμα, σε μείωση των εγγεγραμμένων σπουδαστών στα εκπαιδευτικά τους ιδρύματα.

- 24 Προς στήριξη της προσφυγής τους, οι προσφεύγοντες στην κύρια δίκη υποστήριξαν μεταξύ άλλων ότι το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006 προσβάλλει την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων καθώς οι διατάξεις του επιφυλάσσουν, μη δικαιολογημένη, διαφορετική μεταχείριση στους σπουδαστές κατοίκους ημεδαπής και στους σπουδαστές κατοίκους αλλοδαπής. Ειδικότερα, μολοντί οι σπουδαστές κάτοικοι ημεδαπής εξακολουθούν να έχουν ελεύθερη πρόσβαση στα προγράμματα σπουδών που προβλέπει το διάταγμα αυτό, η πρόσβαση των σπουδαστών κατοίκων της αλλοδαπής στα επίμαχα προγράμματα σπουδών περιορίστηκε κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο αριθμός των εγγεγραμμένων στα εν λόγω προγράμματα σπουδών σπουδαστών αυτής της κατηγορίας δεν είναι δυνατό να υπερβεί το κατώτατο όριο του 30 %.
- 25 Το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς τη νομιμότητα του διατάγματος της 16ης Ιουνίου 2006, κρίνοντας ότι οι διατάξεις του βελγικού Συντάγματος, ο έλεγχος των οποίων εμπίπτει στην αρμοδιότητά του και η παράβαση των οποίων προβάλλεται από τους προσφεύγοντες στην κύρια δίκη, πρέπει να ερμηνευτούν σε συνδυασμό με τα άρθρα 12, πρώτο εδάφιο, ΕΚ, 18, παράγραφος 1, ΕΚ, 149, παράγραφοι 1 και 2, δεύτερη περίπτωση, ΕΚ, και 150, παράγραφος 2, τρίτη περίπτωση, ΕΚ.
- 26 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Cour constitutionnelle αποφάσισε να αναστείλει την εκδίκαση της υποθέσεως και να θέσει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Μπορούν τα άρθρα 12, πρώτο εδάφιο, [ΕΚ] και 18, παράγραφος 1, [ΕΚ], σε συνδυασμό με το άρθρο 149, παράγραφοι 1 και 2, δεύτερη περίπτωση, [ΕΚ] και με το άρθρο 150, παράγραφος 2, τρίτη περίπτωση, [ΕΚ] να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι απαγορεύουν σε μια αυτόνομη κοινότητα κράτους μέλους που είναι αρμόδια για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και αντιμετωπίζει συρροή σπουδαστών προερχόμενων από γειτονικό κράτος μέλος σε διάφορες σχολές του χώρου της υγείας χρηματοδοτούμενες από δημόσιους πόρους, η οποία οφείλεται στην περιοριστική πολιτική που ακολουθεί το γειτονικό κράτος, να λάβει μέτρα όπως αυτά του [διατάγματος της 16ης Ιουνίου 2006], περί καθορισμού του αριθμού των σπουδαστών σε ορισμένα προγράμματα σπουδών του πρώτου κύκλου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσεως, μολοντί η κοινότητα αυτή προβάλλει σοβαρούς λόγους περί του ότι η κατάσταση αυτή ενέχει τον κίνδυνο να επιβαρύνει υπερβολικά τα δημόσια οικονομικά και να θέσει σε κίνδυνο την ποιότητα της παρεχομένης εκπαίδευσεως;

- 2) Διαφέρει η απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα 1, αν η εν λόγω κοινότητα αποδεικνύει ότι η κατάσταση αυτή έχει ως αποτέλεσμα να αποφοιτούν ελάχιστοι σπουδαστές που κατοικούν εντός της κοινότητας αυτής, με συνέπεια να τίθεται μακροπρόθεσμα σε κίνδυνο η ύπαρξη επαρκούς εξειδικευμένου ιατρικού προσωπικού προκειμένου να διασφαλίζεται η ποιότητα του συστήματος υγείας της εν λόγω κοινότητας;
- 3) Διαφέρει η απάντηση στο ανωτέρω ερώτημα 1, αν, λαμβανομένων υπόψη του άρθρου 149, πρώτο εδάφιο, *in fine*, [ΕΚ] και του άρθρου 13.2, [στοιχείο] γ', του [Συμφώνου] για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, το οποίο προβλέπει υποχρέωση *standstill*, η κοινότητα αυτή προκρίνει τη διασφάλιση ευρείας και δημοκρατικής προσβάσεως του πληθυσμού της σε μια υψηλού επιπέδου τριτοβάθμια εκπαίδευση;»

Επί του πρώτου και του δεύτερου ερωτήματος

- ²⁷ Με τα δύο πρώτα του ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης ρύθμιση κράτους μέλους, όπως η επίδικη, που περιορίζει τον αριθμό των σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής που μπορούν να εγγραφούν για πρώτη φορά σε ιατρικά και παραϊατρικά προγράμματα σπουδών στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσεως, όταν στο συγκεκριμένο κράτος μέλος συρρέουν σπουδαστές από όμορο κράτος μέλος, γεγονός που οφείλεται στην περιοριστική πολιτική που ακολουθεί το δεύτερο αυτό κράτος, και όταν η κατάσταση αυτή έχει ως αποτέλεσμα να αποφοιτούν από τα επίμαχα προγράμματα σπουδών ελάχιστοι σπουδαστές κάτοικοι του πρώτου κράτους μέλους.

Περί της αρμοδιότητας των κρατών μελών σε θέματα εκπαίδευσεως

- ²⁸ Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι, μολονότι το δίκαιο της Ένωσης δεν θίγει την αρμοδιότητα των κρατών μελών όσον αφορά αφενός το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων τους και της επαγγελματικής εκπαίδευσης (άρθρο 165, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ και άρθρο 166, παράγραφος 1,

ΣΛΕΕ), είναι πάντως γεγονός ότι τα κράτη μέλη οφείλουν, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς τους αυτής, να τηρούν το δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, τις διατάξεις για την ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών (βλ., κατ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2007, C-76/05, Schwarz και Gootjes-Schwarz, Συλλογή 2007, σ. I-6849, σκέψη 70, καθώς και της 23ης Οκτωβρίου 2007, C-11/06 και C-12/06, Morgan και Bucher, Συλλογή 2007, σ. I-9161, σκέψη 24).

- 29 Τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα συνεπώς να επιλέξουν είτε ένα σύστημα εκπαιδευσεως βασισμένο στην ελεύθερη πρόσβαση στην εκπαίδευση –χωρίς περιορισμό του αριθμού των εγγραφόμενων σπουδαστών– είτε ένα σύστημα επιλογής των σπουδαστών βασισμένο σε ρυθμιζόμενη πρόσβαση. Εντούτοις, εφόσον επιλέξουν ένα εκ των δύο συστημάτων ή συνδυασμό αυτών, οι όροι του επιλεγέντος συστήματος πρέπει να είναι σύμφωνοι με το δίκαιο της Ένωσης και, ιδίως, την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας.

Περί του εντοπισμού των εφαρμοστέων στις υποθέσεις της κύριας δίκης διατάξεων

- 30 Το άρθρο 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ ορίζει ότι κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παρούσα Συνθήκη και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή της.
- 31 Εξάλλου, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι κάθε πολίτης της Ένωσης μπορεί να επικαλεσθεί το άρθρο 18 ΣΛΕΕ, που απαγορεύει κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας σε όλες τις περιπτώσεις που εμπίπτουν στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, στις οποίες περιλαμβάνονται η ελευθερία κυκλοφορίας και διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών που κατοχυρώνει το άρθρο 21 ΣΛΕΕ (βλ., κατ' αυτή την έννοια, απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-148/02, Garcia Avello, Συλλογή 2003, σ. I-11613, σκέψη 24, της 15ης Μαρτίου 2005, C-209/03, Bidar, Συλλογή 2005, σ. I-2119, σκέψεις 32 και 33, καθώς και της 18ης Νοεμβρίου 2008, C-158/07, Förster, Συλλογή 2008, σ. I-8507, σκέψεις 36 και 37).

- 32 Εξάλλου, από την ίδια νομολογία προκύπτει ότι η εν λόγω απαγόρευση καλύπτει επίσης τις καταστάσεις που αφορούν τις προϋποθέσεις προσβάσεως στην επαγγελματική εκπαίδευση, υπό τον όρο ότι τόσο η ανώτερη εκπαίδευση όσο και η πανεπιστημιακή εκπαίδευση αποτελούν επαγγελματική εκπαίδευση (βλ. απόφαση της 7ης Ιουλίου 2005, C-147/03, Επιτροπή κατά Αυστρίας, Συλλογή 2005, σ. I-5969, σκέψεις 32 και 33 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 33 Επομένως, οι εν λόγω σπουδαστές μπορούν να επικαλεστούν το δικαίωμα, που κατοχυρώνουν τα άρθρα 18 ΣΛΕΕ και 21 ΣΛΕΕ, να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος κράτους μέλους, όπως το Βασίλειο του Βελγίου, χωρίς να υφίστανται άμεσες ή έμμεσες διακρίσεις λόγω της ιθαγένειάς τους.
- 34 Κατόπιν αυτού, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι η έννομη κατάσταση ορισμένων προσφευγόντων της κύριας δίκης είναι δυνατό να διέπεται από το άρθρο 24, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, το οποίο αφορά κάθε πολίτη της Ένωσης που διαμένει στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής δυνάμει της οδηγίας αυτής.
- 35 Συναφώς, από τη δικογραφία προκύπτει ότι, πρώτον, οι επίμαχοι σπουδαστές είναι πολίτες της Ένωσης.
- 36 Δεύτερον, το γεγονός ότι δεν ασκούν, ενδεχομένως, καμία οικονομική δραστηριότητα στο Βέλγιο στερείται σημασίας, διότι η οδηγία 2004/38 εφαρμόζεται σε όλους τους πολίτες της Ένωσης ανεξάρτητα από το αν οι εν λόγω πολίτες ασκούν, στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, μισθωτή οικονομική δραστηριότητα ή δεν ασκούν καμία οικονομική δραστηριότητα.
- 37 Τρίτον, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι ορισμένοι εκ των προσφευγόντων στην υπόθεση της κύριας δίκης διέμεναν ήδη στο Βέλγιο πριν αποφασίσουν να εγγραφούν στα επίμαχα προγράμματα σπουδών.

- 38 Τέταρτον, διαπιστώνεται ότι η οδηγία 2004/38 εφαρμόζεται *ratione temporis* στις διαφορές της κύριας δίκης. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη υποχρεούνταν, αφενός, να μεταφέρουν την οδηγία πριν τις 30 Απριλίου 2006. Αφετέρου, το επίμαχο διάταγμα εκδόθηκε στις 16 Ιουνίου 2006, ήτοι μετά την προαναφερθείσα ημερομηνία. Εξάλλου, δεν αμφισβητείται ότι οι εν λόγω σπουδαστές υπέβαλαν αίτηση εγγραφής στα συγκεκριμένα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης για το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007, και ότι οι αιτήσεις τους απορρίφθηκαν βάσει του συγκεκριμένου διατάγματος. Η απόρριψη των αιτήσεών τους έλαβε συνεπώς χώρα μετά την 30ή Απριλίου 2006.
- 39 Εντούτοις, δεδομένου ότι το Δικαστήριο δεν διαθέτει όλα τα στοιχεία βάσει των οποίων θα μπορούσε να διαπιστώσει ότι η έννομη κατάσταση των προσφευγόντων στην υπόθεση της κύριας δίκης εμπίπτει επίσης στο άρθρο 24, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει αν η εν λόγω διάταξη τυγχάνει πράγματι εφαρμογής στη διαφορά της κύριας δίκης.

Επί της υπάρξεως άνισης μεταχειρίσεως

- 40 Υπενθυμίζεται ότι η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων απαγορεύει όχι μόνον τις εμφανείς διακρίσεις λόγω ιθαγένειας, αλλά και κάθε μορφή συγκαλυμμένης διάκρισης, η οποία, κατ' εφαρμογήν άλλων διαχωριστικών κριτηρίων, καταλήγει στην πράξη στο ίδιο αποτέλεσμα (βλ., κατ' αυτή την έννοια, απόφαση της 18ης Ιουλίου 2007, C-212/05, Hartmann, Συλλογή 2007, σ. I-6303, σκέψη 29).
- 41 Εκτός από την περίπτωση που δικαιολογείται αντικειμενικά και είναι ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, διάταξη του εθνικού δικαίου πρέπει να θεωρείται ότι συνεπάγεται εμμέσως δυσμενείς διακρίσεις, όταν είναι ικανή, εκ της φύσεώς της, να θίξει περισσότερο τους διακινούμενους εργαζομένους απ' ό,τι τους ημεδαπούς εργαζομένους και ενέχει, συνεπώς, τον κίνδυνο να θέσει σε δυσμενέστερη μοίρα ειδικότερα τους διακινούμενους εργαζομένους (βλ., κατ' αυτή την έννοια, απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2000, C-195/98, Österreichischer Gewerkschaftsbund, Συλλογή 2000, σ. I-10497, σκέψη 40, και προπαρατεθείσα απόφαση Hartmann, σκέψη 30).

- 42 Εν προκειμένω, το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006 προβλέπει ότι η πρόσβαση των σπουδαστών στα προγράμματα ιατρικών και παραϊατρικών σπουδών που προβλέπει το εν λόγω διάταγμα είναι απεριορίστως ελεύθερη μόνο στους σπουδαστές κατοίκους ημεδαπής, ήτοι τους πληρούντες ταυτοχρόνως την προϋπόθεση της κύριας διαμονής στο Βέλγιο και μία εκ των οκτώ λοιπών εναλλακτικών προϋποθέσεων που απαριθμούνται στα σημεία 1 έως 8 του άρθρου 1, πρώτο εδάφιο, του διατάγματος αυτού.
- 43 Αντιθέτως, οι σπουδαστές που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις αυτές δικαιούνται απλώς και μόνον περιορισμένη πρόσβαση στα συγκεκριμένα ιδρύματα, καθώς ο συνολικός αριθμός των σπουδαστών αυτών είναι κατά κανόνα περιορισμένος, για κάθε πανεπιστημιακό ίδρυμα και κάθε πρόγραμμα, στο 30 % του συνόλου των εγγεγραμμένων στο προηγούμενο ακαδημαϊκό έτος. Στο πλαίσιο του ποσοστού αυτού, οι σπουδαστές που δεν είναι κάτοικοι ημεδαπής επιλέγονται με κλήρωση ενόψει της εγγραφής τους.
- 44 Συνεπώς, η επίμαχη εθνική νομοθεσία εισάγει άνιση μεταχείριση μεταξύ σπουδαστών κατοίκων ημεδαπής και σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής.
- 45 Επομένως, προϋπόθεση κατοικίας όπως αυτή που θέτει η επίμαχη ρύθμιση είναι φυσικά ευχερέστερο να πληρούν οι ημεδαποί, που κατοικούν συνήθως στο Βέλγιο, παρά οι υπήκοοι άλλων κρατών μελών, που αντιθέτως κατοικούν κατά κανόνα σε άλλο κράτος μέλος και όχι στο Βέλγιο (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 8ης Ιουνίου 1999, C-337/97, Meeusen, Συλλογή 1999, σ. I-3289, σκέψεις 23 και 24, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Hartmann, σκέψη 31).
- 46 Συνάγεται επομένως το συμπέρασμα, όπως εξάλλου παραδέχεται και η Βελγική Κυβέρνηση, ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση θίγει, από την ίδια τη φύση της, περισσότερο τους υπηκόους κρατών μελών διαφορετικών του Βασιλείου του Βελγίου παρά τους ημεδαπούς και ότι θέτει κατά τον τρόπο αυτόν τους πρώτους σε δυσμενέστερη μοίρα.

Επί των δικαιολογητικών λόγων της άνισης μεταχειρίσεως

- 47 Όπως διαπιστώθηκε στη σκέψη 41 της παρούσας αποφάσεως, άνιση μεταχείριση όπως αυτή που εισάγει το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006 συνιστά έμμεση διάκριση λόγω ιθαγένειας η οποία απαγορεύεται, εκτός από την περίπτωση που δικαιολογείται αντικειμενικά και είναι ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.
- 48 Θα έπρεπε η εφαρμογή του επίμαχου μέτρου να μπορεί να εγγυηθεί την επίτευξη του σκοπού αυτού και να μην υπερβαίνει το αναγκαίο προς τούτο μέτρο (βλ. σχετικώς, μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 16ης Οκτωβρίου 2008, C-527/06, Kranemann, Συλλογή 2008, σ. I-7735, σκέψη 81, και της 19ης Μαΐου 2009, C-171/07 και C-172/07, Apothekerkammer des Saarlandes κ.λπ., Συλλογή 2009, σ. I-4171, σκέψη 25).

Επί του δικαιολογητικού λόγου που αφορά την υπερβολική επιβάρυνση της χρηματοδότησεως της ανώτερης εκπαίδευσως

- 49 Η Βελγική Κυβέρνηση, υποστηριζόμενη από την Αυστριακή Κυβέρνηση, υποστηρίζει καταρχάς ότι η άνιση μεταχείριση μεταξύ σπουδαστών κατοίκων ημεδαπής και σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής είναι αναγκαία προκειμένου να αποτραπεί η υπερβολική επιβάρυνση της χρηματοδότησεως της ανώτερης εκπαίδευσως, δεδομένου ότι η επιβάρυνση αυτή απορρέει από το γεγονός ότι, αν δεν υπήρχε η διαφορετική μεταχείριση, ο αριθμός των εγγεγραμμένων στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσως της Communauté française σπουδαστών μη κατοίκων θα ήταν υπερβολικά μεγάλος.
- 50 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις που παρέσχε η Communauté française, όπως αυτές προκύπτουν από τη διάταξη περί παραπομπής, η οικονομική επιβάρυνση δεν συνιστά αναγκαίο λόγο ικανό να δικαιολογήσει την έκδοση του διατάγματος της 16ης Ιουνίου 2006. Ειδικότερα, σύμφωνα με τις ως άνω διευκρινίσεις, η εκπαίδευση είναι οργανωμένη στη βάση ενός συστήματος

«κυμαινόμενου προϋπολογισμού» στο πλαίσιο του οποίου το ύψος των συνολικώς διατιθέμενων κονδυλίων δεν μεταβάλλεται αναλόγως του αριθμού των σπουδαστών.

- 51 Υπ' αυτές τις συνθήκες, η ανησυχία ότι θα επιβαρυνθεί υπερβολικά η χρηματοδότηση της ανώτατης εκπαίδευσης δεν είναι ικανή να δικαιολογήσει την άνιση μεταχείριση μεταξύ σπουδαστών κατοίκων ημεδαπής και σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής.

Επί του δικαιολογητικού λόγου που αφορά την προστασία της ομοιογένειας του συστήματος ανώτερης εκπαίδευσης

- 52 Η Βελγική Κυβέρνηση, υποστηριζόμενη από την Αυστριακή Κυβέρνηση, προβάλλει τον ισχυρισμό ότι η παρουσία σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής στα επίμαχα προγράμματα σπουδών είναι τόσο μεγάλη που υφίσταται κίνδυνος υποβαθμίσεως της ποιότητας της ανώτερης εκπαίδευσης λόγω των πεπερασμένων δυνατοτήτων υποδοχής σπουδαστών από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και του περιορισμένου προσωπικού τους. Ως εκ τούτου, προκειμένου να προστατευτεί η ομοιογένεια του εν λόγω συστήματος και να διασφαλιστεί η ευρεία και δημοκρατική πρόσβαση του πληθυσμού της *Communauté française* σε ανώτερη εκπαίδευση υψηλού επιπέδου, είναι αναγκαία η άνιση μεταχείριση μεταξύ σπουδαστών κατοίκων ημεδαπής και σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής, και ο περιορισμός του αριθμού των δεύτερων.

- 53 Ασφαλώς, δεν είναι δυνατό να αποκλειστεί εξ αρχής ότι η αποτροπή του κινδύνου όσον αφορά την ύπαρξη εθνικού συστήματος εκπαίδευσης και την ομοιογένειά του μπορεί να δικαιολογήσει άνιση μεταχείριση ορισμένων σπουδαστών (βλ., κατ' αυτή την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Αυστρίας, σκέψη 66).

- 54 Εντούτοις, οι δικαιολογητικοί λόγοι που προβάλλονται συναφώς συμπίπτουν με αυτούς που σχετίζονται με την προστασία της δημόσιας υγείας, δεδομένου ότι όλα τα επίμαχα προγράμματα σπουδών εμπίπτουν στον τομέα αυτόν. Είναι σκόπιμο, επομένως, να εξεταστούν αποκλειστικά υπό το πρίσμα των δικαιολογητικών λόγων που αφορούν τις απαιτήσεις που σχετίζονται με την προστασία της δημόσιας υγείας.

Επί του δικαιολογητικού λόγου που αφορά τις σχετικές με την προστασία της δημόσιας υγείας επιταγές

— Υποβληθείσες στο Δικαστήριο παρατηρήσεις

- 55 Η Βελγική Κυβέρνηση, υποστηριζόμενη από την Αυστριακή Κυβέρνηση, ισχυρίζεται ότι η επίμαχη νομοθεσία είναι αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού που έγκειται στη διασφάλιση της ποιότητας και της απρόσκοπτης παροχής ιατρικής και παραϊατρικής περιθάλψεως στο πλαίσιο της *Communauté française*.
- 56 Ο μεγάλος αριθμός σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής συνεπάγεται, πρώτον, σημαντική υποβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης σε προγράμματα ιατρικών και παραϊατρικών σπουδών, η οποία προϋποθέτει ειδικότερα πολύωρη πρακτική εκπαίδευση. Αποδείχθηκε, πάντως, ότι τέτοιου είδους εκπαίδευση δεν μπορεί να παρασχεθεί προσηκόντως πέραν ορισμένου αριθμού σπουδαστών, καθώς η δυνατότητα υποδοχής σπουδαστών των ανώτερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, η διαθεσιμότητα του προσωπικού τους, καθώς και οι δυνατότητες για πρακτική εκπαίδευση δεν είναι απεριόριστες.
- 57 Προκειμένου να καταδείξει τις δυσχέρειες στον εκπαιδευτικό τομέα, η Βελγική Κυβέρνηση επικαλείται ιδίως την κατάσταση στον τομέα των σπουδών κτηνιατρικής. Ισχυρίζεται ότι, βάσει των ποιοτικών προτύπων των σπουδών κτηνιατρικής –που προϋποθέτουν ιδίως μια κλινική πρακτική επί επαρκούς αριθμού ζώων ανά σπουδαστή– διαπιστώθηκε ότι δεν ήταν δυνατό να εκπαιδευτούν στην *Communauté française* περισσότεροι από 200 κτηνίατροι ανά έτος στον δεύτερο κύκλο ανώτερων σπουδών. Εντούτοις, λόγω της αθρόας προσελεύσεως σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής, ο συνολικός αριθμός των σπουδαστών που κατανέμονται στα έξη έτη σπουδών αυξήθηκε από 1233 σε 2343 μεταξύ των ακαδημαϊκών ετών 1995-1996 και 2002-2003.
- 58 Η κατάσταση είναι ανάλογη και όσον αφορά τα λοιπά προγράμματα σπουδών που προβλέπει το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006.

- 59 Δεύτερον, η Βελγική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η αυξημένη παρουσία σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής είναι πιθανό να έχει ως αποτέλεσμα, μακροπρόθεσμα, να μην υπάρχει επαρκές καταρτισμένο ιατρικό προσωπικό στο σύνολο της επικράτειας με αποτέλεσμα να διακυβεύεται η ποιότητα του συστήματος δημόσιας υγείας της *Communauté française*. Ο κίνδυνος αυτός θα μπορούσε να απορρευτεί από το ενδεχόμενο οι σπουδαστές κάτοικοι αλλοδαπής να επιστρέψουν κατά το πέρας των σπουδών τους στη χώρα προελεύσεως τους, για να ασκήσουν σε αυτήν το επάγγελμά τους, ενώ ο αριθμός των πτυχιούχων κατοίκων ημεδαπής να παραμένει πολύ μικρός σε ορισμένες ειδικότητες.
- 60 Οι προσφεύγοντες στην υπόθεση της κύριας δίκης υποστηρίζουν, εν προκειμένω, ότι ακόμη και αν οι ως άνω δικαιολογητικοί λόγοι γίνουν δεκτοί, η Βελγική Κυβέρνηση δεν απέδειξε ότι συντρέχουν πράγματι οι προαναφερθείσες περιστάσεις.
- 61 Η Επιτροπή επισημαίνει ότι λαμβάνει πολύ σοβαρά υπόψη τους κινδύνους που προβάλλει η Βελγική Κυβέρνηση. Εκτιμά εντούτοις ότι δεν διαθέτει επί του παρόντος όλα τα αναγκαία στοιχεία προκειμένου να κρίνει το βάσιμο του συγκεκριμένου δικαιολογητικού λόγου.

— Απάντηση του Δικαστηρίου

- 62 Από τη νομολογία προκύπτει ότι άνηση μεταχείριση στηριζόμενη εμμέσως στην ιθαγένεια μπορεί να δικαιολογηθεί από τον σκοπό διατηρήσεως ποιοτικής, ισορροπημένης και προσιτής σε όλους ιατρικής περιθάλψεως στο μέτρο που συμβάλλει στο να υπάρξει υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας (βλ., σχετικώς, απόφαση της 10ης Μαρτίου 2009, C-169/07, *Hartlauer*, Συλλογή 2009, σ. I-1721, σκέψη 47 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 63 Συνεπώς, σκόπιμο είναι να εξεταστεί αν η επίμαχη ρύθμιση είναι ικανή να διασφαλίσει την επίτευξη του θεμιτού αυτού σκοπού και αν υπερβαίνει τα αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού αυτού όρια.

- 64 Συναφώς, απόκειται εν τέλει στο εθνικό δικαστήριο, που είναι το μόνο αρμόδιο να εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά και να ερμηνεύσει την εθνική νομοθεσία, να κρίνει αν και σε ποιο βαθμό τέτοιου είδους ρύθμιση πληροί τις εν λόγω επιταγές (βλ., σχετικώς, αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 1989, 171/88, Rinner-Kühn, Συλλογή 1989, σ. 2743, σκέψη 15, καθώς και της 23ης Οκτωβρίου 2003, C-4/02 και C-5/02, Schönheit και Becker, Συλλογή 2003, σ. I-12575, σκέψη 82).
- 65 Πάντως, το Δικαστήριο, καλούμενο να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο επωφελείς απαντήσεις, είναι αρμόδιο να παράσχει, με βάση τη δικογραφία της κύριας δίκης και τις γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις που του υποβλήθηκαν, στοιχεία που θα επιτρέψουν στο εθνικό δικαστήριο να εκδώσει την απόφασή του (βλ. αποφάσεις της 20ής Μαρτίου 2003, C-187/00, Kutz-Bauer, Συλλογή 2003, σ. I-2741, σκέψη 52, καθώς και προπαρατεθείσα απόφαση Schönheit και Becker, σκέψη 83).
- 66 Πρώτον, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει ότι υφίστανται όντως κίνδυνοι για την προστασία της δημόσιας υγείας.
- 67 Συναφώς, δεν μπορεί να αποκλειστεί εκ των προτέρων ότι τυχόν υποβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης των μελλοντικών επαγγελματιών στον χώρο της υγείας θα μπορούσε ενδεχομένως να επηρεάσει μακροπρόθεσμα, την ποιότητα της περιθάλψεως που παρέχεται στην οικεία επικράτεια, δεδομένου ότι η ποιότητα των παρεχόμενων σε δεδομένη επικράτεια ιατρικών και παραϊατρικών υπηρεσιών εξαρτάται από τις ικανότητες των επαγγελματιών στον χώρο της υγείας που ασκούν σε αυτήν τη δραστηριότητά τους.
- 68 Δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί ούτε ότι τυχόν μείωση του συνολικού αριθμού των σπουδαστών στα επίμαχα προγράμματα σπουδών –κυρίως για τη διασφάλιση της ποιότητας της εκπαίδευσης– θα μπορούσε να μειώσει, αναλογικά, τον αριθμό των πτυχιούχων που προτίθενται να αναλάβουν –μακροπρόθεσμα– την παροχή ιατρικών υπηρεσιών στην οικεία επικράτεια, γεγονός που θα μπορούσε στη συνέχεια να επηρεάσει το επίπεδο της προστασίας της δημόσιας υγείας. Στο σημείο αυτό σκόπιμο είναι να αναγνωρισθεί ότι η έλλειψη επαγγελματιών στον χώρο της υγείας θα

προκαλούσε σοβαρά προβλήματα όσον αφορά την προστασία της δημόσιας υγείας και ότι η αποτροπή του ενδεχομένου αυτού προϋποθέτει ότι επαρκής αριθμός πτυχιούχων θα εγκατασταθούν στη συγκεκριμένη επικράτεια προκειμένου να ασκήσουν ένα από τα ιατρικά ή παραϊατρικά επαγγέλματα που προβλέπονται στο επίμαχο διάταγμα.

- 69 Κατά την αξιολόγηση των κινδύνων αυτών, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη, καταρχάς, ότι ο σύνδεσμος μεταξύ της εκπαίδευσης των μελλοντικών επαγγελματιών στον χώρο της υγείας και του σκοπού της διατηρήσεως ποιοτικής, ισορροπημένης και προσιτής σε όλους ιατρικής περιθάλψεως είναι μόνον έμμεσος και λιγότερο αιτιώδης έναντι του συνδέσμου μεταξύ του σκοπού της δημόσιας υγείας και της δραστηριότητας των επαγγελματιών στον χώρο της υγείας που δραστηριοποιούνται ήδη στην αγορά (βλ. προπαρατεθείσες αποφάσεις *Hartlauer*, σκέψεις 51 έως 53, και *Apothekerkammer des Saarlandes* κ.λπ., σκέψεις 34 έως 40). Η αξιολόγηση τέτοιου είδους συνδέσμου προϋποθέτει ουσιαστικά αφενός ανάλυση προοπτικών η οποία πρέπει να βασιστεί σε πλείονα τυχαία και αβέβαια στοιχεία και να λάβει υπόψη τη μελλοντική εξέλιξη του επίμαχου τομέα της υγείας, και αφετέρου από ανάλυση της αρχικής καταστάσεως, δηλαδή της υφιστάμενης καταστάσεως.
- 70 Ακολούθως, κατά τη συγκεκριμένη εκτίμηση των περιστάσεων της υποθέσεως στην κύρια δίκη, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη το γεγονός ότι οσάκις υφίστανται αμφιβολίες ως προς τη συνδρομή ή τη σημασία των κινδύνων για την υγεία των ατόμων, πρέπει το κράτος μέλος να μπορεί να λαμβάνει μέτρα προστασίας χωρίς να οφείλει να αναμείνει την πραγματική έλλειψη επαγγελματιών στον χώρο της υγείας. (βλ., κατ' αναλογία, προπαρατεθείσα απόφαση *Apothekerkammer des Saarlandes*, σκέψη 30 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά τους κινδύνους για την ποιότητα της εκπαίδευσεως στον εν λόγω τομέα.
- 71 Βάσει των προεκτεθέντων, στις αρμόδιες εθνικές αρχές απόκειται να αποδείξουν ότι τέτοιου είδους κίνδυνοι όντως υφίστανται (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση *Apothekerkammer des Saarlandes* κ.λπ., σκέψη 39). Κατά πάγια νομολογία, στις αρχές αυτές απόκειται όντως, όταν λαμβάνουν μέτρο κατά παρέκκλιση αρχής που κατοχυρώνει το δίκαιο της Ένωσης, να αποδείξουν, σε κάθε περίπτωση, ότι το εν λόγω μέτρο είναι κατάλληλο για την επίτευξη του προβαλλόμενου σκοπού και ότι δεν υπερβαίνει τα αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού αυτού όρια. Οι δικαιολογητικοί

λόγοι που μπορούν να προβληθούν από κράτος μέλος πρέπει να συνοδεύονται από ανάλυση της καταλληλότητας και της αναλογικότητας του περιοριστικού μέτρου που λαμβάνεται από το κράτος μέλος αυτό, καθώς και των συγκεκριμένων στοιχείων που μπορούν να στηρίξουν την επιχειρηματολογία του (βλ., υπό την έννοια αυτή, αποφάσεις της 18ης Μαρτίου 2004, C-8/02, *Leichtle*, Συλλογή 2004, σ. I-2641, σκέψη 45, και προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Αυστρίας, σκέψη 63). Πρέπει βάσει τέτοιου είδους αντικειμενικής, λεπτομερούς και αριθμητικής αναλύσεως να αποδειχτεί, με τη χρήση αξιόπιστων και συγκλινόντων δεδομένων με αποδεικτική ισχύ, ότι υφίστανται πράγματι κίνδυνοι για τη δημόσια υγεία.

- 72 Εν προκειμένω, η ανάλυση αυτή πρέπει ιδίως να καταστήσει δυνατό τον προσδιορισμό, για καθένα από τα εννέα προγράμματα σπουδών που προβλέπει το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006, του ανώτατου αριθμού σπουδαστών που μπορεί να εκπαιδευτεί ώστε να διασφαλιστεί η τήρηση των σχετικών προτύπων ποιότητας στην εκπαίδευση. Πρέπει εξάλλου να προσδιοριστεί ο απαιτούμενος αριθμός πτυχιούχων που πρέπει να εγκατασταθούν στην *Communauté française* προκειμένου να ασκήσουν ιατρικό ή παραϊατρικό επάγγελμα ώστε να εξασφαλιστεί η επαρκής παροχή δημόσιων ιατρικών υπηρεσιών.
- 73 Άλλωστε, δεν είναι δυνατό η εν λόγω ανάλυση να περιοριστεί στην παράθεση αριθμητικών στοιχείων σχετικά με την καθεμία κατηγορία σπουδαστών στη βάση της γενικεύσεως ότι, κατά το πέρας των σπουδών τους, το σύνολο των σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής εγκαθίστανται στο κράτος στο οποίο είχαν την κατοικία τους πριν ξεκινήσουν τις σπουδές τους, προκειμένου να ασκήσουν ένα από τα επίμαχα επαγγέλματα. Συνεπώς, στην εν λόγω ανάλυση πρέπει να συνεκτιμηθεί η επίδραση που ασκεί η κατηγορία των σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής στην επίτευξη του σκοπού της διασφαλίσεως επαρκούς αριθμού επαγγελματιών στην *Communauté française*. Άλλωστε, πρέπει να ληφθεί υπόψη το ενδεχόμενο οι σπουδαστές κάτοικοι ημεδαπής να επιλέξουν να ασκήσουν το επάγγελμά τους σε κράτος μέλος διαφορετικό από το Βασίλειο του Βελγίου μετά το πέρας των σπουδών τους. Ομοίως, πρέπει να ληφθεί υπόψη σε ποιο βαθμό άτομα που δεν έχουν πραγματοποιήσει τις σπουδές τους στην *Communauté française* εγκαθίστανται σε αυτή μεταγενέστερα προκειμένου να ασκήσουν ένα από τα ως άνω επαγγέλματα.
- 74 Στις αρμόδιες αρχές απόκειται να παράσχουν στο αιτούν δικαστήριο ανάλυση που να πληροί τις απαιτήσεις αυτές.

- 75 Δεύτερον, αν το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι υφίστανται πράγματι κίνδυνοι για την προστασία της δημόσιας υγείας, το εν λόγω δικαστήριο πρέπει να εκτιμήσει βάσει των παρασχεθέντων από τις αρμόδιες αρχές στοιχείων, αν η επίμαχη ρύθμιση μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλη προς επίτευξη του σκοπού της προστασίας της δημόσιας υγείας.
- 76 Στο πλαίσιο αυτό, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται κατά βάση να κρίνει αν τυχόν περιορισμός του αριθμού των σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής είναι δυνατό να προκαλέσει αύξηση του αριθμού των πτυχιούχων που μπορούν να διασφαλίσουν, μακροπρόθεσμα, την επαρκή παροχή ιατρικών υπηρεσιών στην *Communauté française*.
- 77 Τρίτον, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να κρίνει αν η επίμαχη νομοθεσία δεν υπερβαίνει τα αναγκαία για την επίτευξη του προβαλλόμενου σκοπού όρια, ήτοι αν δεν υπάρχουν λιγότερο περιοριστικά μέτρα που θα καθιστούσαν δυνατή την επίτευξή του.
- 78 Συναφώς, διευκρινίζεται ότι το εν λόγω δικαστήριο οφείλει να επαληθεύει συγκεκριμένα κατά πόσο ο προβαλλόμενος σκοπός γενικού συμφέροντος δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσω λιγότερο περιοριστικών μέτρων τα οποία θα αποσκοπούσαν στην παρότρυνση των σπουδαστών που πραγματοποιούν τις σπουδές τους στην *Communauté française* να εγκατασταθούν σε αυτή μετά το πέρας των σπουδών τους ή τα οποία θα αποσκοπούσαν να προσελκύσουν επαγγελματίες εκπαιδευθέντες εκτός της *Communauté française* να εγκατασταθούν σε αυτή.
- 79 Ομοίως, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εξετάσει αν οι αρμόδιες αρχές έχουν συμβιβάσει προσηκόντως την επίτευξη του εν λόγω σκοπού με τις επιταγές που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης και ιδίως με τη δυνατότητα προσβάσεως των καταγόμενων από άλλα κράτη μέλη σπουδαστών στην ανώτερη εκπαίδευση, δεδομένου ότι η δυνατότητα αυτή συνιστά την ίδια την ουσία της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των σπουδαστών (βλ., σχετικώς, προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Αυστρίας, σκέψη 70). Συνεπώς, οι περιορισμοί της προσβάσεως στις εν λόγω

σπουδές που θεσπίζει κράτος μέλος πρέπει να είναι οι απολύτως αναγκαίοι για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών και πρέπει να είναι εφικτή η αρκούντως ευρεία πρόσβαση των συγκεκριμένων σπουδαστών στην ανώτερη εκπαίδευση.

- 80 Συναφώς, από την ενώπιον του Δικαστηρίου κατατεθείσα δικογραφία προκύπτει ότι οι σπουδαστές μη κάτοικοι που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν σπουδές ανώτερης εκπαίδευσεως επιλέγονται ενόψει της εγγραφής τους μετά από κλήρωση, διαδικασία που καθαυτή δεν λαμβάνει υπόψη τις ικανότητες και την εμπειρία τους.
- 81 Υπ' αυτές τις συνθήκες, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να επαληθεύσει αν η διαδικασία επιλογής σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής περιορίζεται αποκλειστικώς στην επιλογή μετά από κλήρωση και, στην περίπτωση αυτή, αν ο συγκεκριμένος τρόπος επιλογής ο οποίος δεν στηρίζεται στις ικανότητες των ενδιαφερόμενων υποψηφίων αλλά στην τύχη είναι αναγκαίος για την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών.
- 82 Κατά συνέπεια, σκόπιμο είναι στο πρώτο και στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα να δοθεί η απάντηση ότι αντίκειται στα άρθρα 18 ΣΛΕΕ και 21 ΣΛΕΕ εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη, που περιορίζει τον αριθμό των σπουδαστών κατοίκων αλλοδαπής οι οποίοι μπορούν να εγγραφούν για πρώτη φορά σε προγράμματα ιατρικών και παραϊατρικών σπουδών ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσεως, εκτός αν το αιτούν δικαστήριο, αξιολογώντας τα παρασχεθέντα από τις αρμόδιες αρχές κρίσιμα στοιχεία, κρίνει ότι η εν λόγω ρύθμιση δικαιολογείται υπό το πρίσμα της προστασίας της δημόσιας υγείας.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 83 Με το τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν από το Δικαστήριο να διευκρινίσει κατά πόσο επηρεάζουν την επίδικη κατάσταση οι υποχρεώσεις που βαρύνουν τα κράτη μέλη δυνάμει του άρθρου 13, παράγραφος 2, στοιχείο γ', του Συμφώνου.

- 84 Η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η έκδοση του διατάγματος της 16ης Ιουνίου 2006 ήταν αναγκαία για την κατοχύρωση του δικαιώματος του πληθυσμού της Communauté française στην εκπαίδευση, όπως αυτό αναγνωρίζεται από το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο γ', του Συμφώνου. Η οικεία διάταξη περιέχει ρήτρα standstill που επιβάλλει στην εν λόγω Κοινότητα να διασφαλίζει ευρεία και δημοκρατική πρόσβαση σε ανώτερη εκπαίδευση υψηλού επιπέδου. Ελλείψει του ως άνω διατάγματος, η διασφάλιση τέτοιου είδους προσβάσεως θα διακυβευόταν.
- 85 Συναφώς, επισημαίνεται ότι δεν υφίσταται καμία ασυμβατότητα μεταξύ του Συμφώνου και των υποχρεώσεων που απορρέουν, ενδεχομένως, από τα άρθρα 18 ΣΛΕΕ και 21 ΣΛΕΕ.
- 86 Ειδικότερα, από το γράμμα του άρθρου 13, παράγραφος 2, στοιχείο γ', του Συμφώνου συνάγεται ότι με αυτό επιδιώκεται ο ίδιος κατ' ουσίαν σκοπός με τα άρθρα 18 ΣΛΕΕ και 21 ΣΛΕΕ, ήτοι η διασφάλιση της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων κατά την πρόσβαση στην ανώτερη εκπαίδευση. Τούτο επιβεβαιώνει το άρθρο 2, παράγραφος 2, του Συμφώνου, κατά το οποίο τα συμβαλλόμενα κράτη του Συμφώνου αναλαμβάνουν να εγγυώνται ότι τα δικαιώματα που αναφέρονται σ' αυτό θα ασκούνται χωρίς οποιαδήποτε διάκριση, ιδίως με βάση την εθνική προέλευση.
- 87 Αντιθέτως, το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο γ', του Συμφώνου δεν επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη, ούτε εξάλλου παρέχει τη δυνατότητα σε αυτά να διασφαλίζουν ευρεία πρόσβαση σε ανώτερη εκπαίδευση υψηλού επιπέδου μόνο στους υπηκόους τους.
- 88 Βάσει των προεκτεθεισών σκέψεων, στο τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι οι αρμόδιες αρχές δεν μπορούν να επικαλεστούν το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο γ', του Συμφώνου σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006 δεν είναι συμβατό με τα άρθρα 18 ΣΛΕΕ και 21 ΣΛΕΕ.

Επί των διαχρονικών αποτελεσμάτων της αποφάσεως

- 89 Σε περίπτωση που το Δικαστήριο αποφανθεί ότι η επίμαχη εθνική ρύθμιση αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης, η Βελγική Κυβέρνηση ζήτησε από το Δικαστήριο να περιορίσει τα διαχρονικά αποτελέσματα της εκδοθησομένης αποφάσεως. Ο περιορισμός αυτός είναι αναγκαίος επειδή ο αριθμός των εννόμων σχέσεων που είχαν συναφθεί καλοπίστως είναι μεγάλος, καθόσον πολλοί σπουδαστές κάτοικοι αλλοδαπής υπέβαλαν υποψηφιότητα με σκοπό την εγγραφή τους σε ένα από τα προγράμματα σπουδών που προβλέπει το διάταγμα της 16ης Ιουνίου 2006 για το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007. Κατά συνέπεια, η θέση υπό αμφισβήτηση των έννομων σχέσεων που έχουν δημιουργηθεί καλοπίστως θα μπορούσε να έχει σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις ικανές να διαταράξουν το ισοζύγιο του προϋπολογισμού της *Communauté française* στον τομέα της εκπαίδευσεως.
- 90 Κατά πάγια νομολογία, η ερμηνεία που δίνει το Δικαστήριο σε κανόνα του δικαίου της Ένωσης, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας που του παρέχει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, διαφωτίζει και διευκρινίζει, εφόσον παρίσταται ανάγκη, την έννοια και το περιεχόμενο του κανόνα αυτού, όπως πρέπει ή θα έπρεπε να νοείται και να εφαρμόζεται αφότου τέθηκε σε ισχύ. Επομένως, ο κανόνας που έχει κατ' αυτόν τον τρόπο ερμηνευθεί μπορεί και πρέπει να εφαρμόζεται από τα δικαστήρια ακόμα και επί εννόμων σχέσεων που γεννήθηκαν και συστάθηκαν πριν από την έκδοση της αποφάσεως επί της αιτήσεως ερμηνείας, εφόσον, εξάλλου, συντρέχουν οι προϋποθέσεις που επιτρέπουν να έλθει ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίων η σχετική με την εφαρμογή του εν λόγω κανόνα διαφορά (βλ., ιδίως, απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 1988, 24/86, *Blaizot*, Συλλογή 1988, σ. 379, σκέψη 27, καθώς και της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, *Bosman*, Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψη 141).
- 91 Το Δικαστήριο μπορεί, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, κατ' εφαρμογήν της γενικής αρχής της ασφάλειας δικαίου που είναι συμφυής με την έννομη τάξη της Ένωσης, να υποχρεωθεί να περιορίσει τη δυνατότητα κάθε ενδιαφερομένου να επικαλεστεί την ερμηνεία που έχει δώσει σε μία διάταξη για να θέσει υπό αμφισβήτηση τις έννομες σχέσεις που έχουν δημιουργηθεί καλοπίστως. Προκειμένου να μπορεί να αποφασιστεί ο περιορισμός αυτός, δύο βασικά κριτήρια πρέπει να πληρούνται, και

συγκεκριμένα της καλής πίστεως των ενδιαφερομένων κύκλων και του κινδύνου σημαντικών διαταραχών (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 28ης Σεπτεμβρίου 1994, C-57/93, *Vroege*, Συλλογή 1994, σ. I-4541, σκέψη 21, καθώς και της 10ης Ιανουαρίου 2006, C-402/03, *Skone και Bilka*, Συλλογή 2006, σ. I-199, σκέψη 51).

- 92 Επιπλέον, κατά πάγια νομολογία, οι οικονομικές συνέπειες που θα μπορούσαν να απορρέουν για κράτος μέλος από απόφαση εκδοθείσα επί προδικαστικής παραπομπής δεν δικαιολογούν καθεαυτές τον κατά χρόνο περιορισμό των αποτελεσμάτων της αποφάσεως αυτής (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, C-184/99, *Grzelczyk*, Συλλογή 2001, σ. I-6193, σκέψη 52).
- 93 Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο προσέφυγε στη λύση αυτή υπό πολύ συγκεκριμένες περιστάσεις, αφενός, όταν υπήρχε κίνδυνος σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων οφειλομένων ιδίως στον μεγάλο αριθμό των εννόμων σχέσεων που είχαν συσταθεί καλοπίστως βάσει ρυθμίσεως η οποία εθεωρείτο εγκύρως θεσπισθείσα και, αφετέρου, όταν καθίστατο σαφές ότι οι ιδιώτες και οι εθνικές αρχές είχαν ωθηθεί σε συμπεριφορά μη σύμφωνη προς τη νομοθεσία της Ένωσης λόγω αντικειμενικής και σοβαρής αβεβαιότητας ως προς το περιεχόμενο των διατάξεων της Ένωσης, αβεβαιότητας στη δημιουργία της οποίας είχε συμβάλει η ίδια η συμπεριφορά άλλων κρατών μελών ή της Επιτροπής (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση *Grzelczyk*, σκέψη 53).
- 94 Στις υποθέσεις της κύριας δίκης, διαπιστώνεται ότι η Βελγική Κυβέρνηση δεν προσκόμισε ενώπιον του Δικαστηρίου κανένα συγκεκριμένο στοιχείο από το οποίο να μπορεί να συναχθεί ότι οι συντάκτες του διατάγματος της 16ης Ιουνίου 2006 είχαν ωθηθεί σε συμπεριφορά ενδεχομένως μη σύμφωνη προς τη νομοθεσία της Ένωσης λόγω αντικειμενικής και σοβαρής αβεβαιότητας ως προς το περιεχόμενο των διατάξεων της Ένωσης.

- 95 Ομοίως, η συγκεκριμένη κυβέρνηση ουδόλως τεκμηρίωσε την επιχειρηματολογία της κατά την οποία αν δεν περιοριστούν κατά χρόνο τα αποτελέσματα της αποφάσεως αυτής υπάρχει κίνδυνος σοβαρών οικονομικών επιπτώσεων.
- 96 Υπ' αυτές τις συνθήκες, δεν συντρέχει λόγος κατά χρόνο περιορισμού των αποτελεσμάτων της παρούσας αποφάσεως.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 97 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

- 1) Αντίκειται στα άρθρα 18 ΣΛΕΕ και 21 ΣΛΕΕ εθνική ρύθμιση, όπως η επίμαχη, που περιορίζει τον αριθμό των σπουδαστών που δεν κατοικούν στο Βέλγιο και που μπορούν να εγγραφούν για πρώτη φορά σε προγράμματα ιατρικών και παραϊατρικών σπουδών ιδρυμάτων ανώτερης εκπαίδευσεως, εκτός αν το αιτούν δικαστήριο, αξιολογώντας τα παρασχεθέντα από τις αρμόδιες αρχές κρίσιμα στοιχεία, κρίνει ότι η εν λόγω ρύθμιση δικαιολογείται υπό το πρίσμα της προστασίας της δημόσιας υγείας.

- 2) Οι αρμόδιες αρχές δεν μπορούν να επικαλεστούν το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο γ', του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 16 Δεκεμβρίου 1966, σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι το διάταγμα της *Communauté française*, της 16ης Ιουνίου 2006, περί καθορισμού του αριθμού των σπουδαστών σε ορισμένα προγράμματα σπουδών του πρώτου κύκλου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, δεν είναι συμβατό με τα άρθρα 18 ΣΛΕΕ και 21 ΣΛΕΕ.

(υπογραφές)